

OSMANLI İSTANBULU

X

editörler

Feridun M. Emecen – Ali Akyıldız

OSMANLI İSTANBULU X

X. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri
25-26 Mayıs 2024, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

editörler

Feridun M. Emecen

Ali Akyıldız

Genel Yayın No: 2
Sempozyum Dizisi: 1

OSMANLI İSTANBULU

X. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu, Bildiriler

proje yönetimi
Mustafa Sinanoğlu

düzenleme kurulu
Feridun M. Emecen (başkan), Ali Akyıldız (başkan yardımcısı),
Cengiz Yolcu (akademik sekreter)
Ali Karabacak (idari sekreter), Alphan Akgül,
Özlem Çaykent

editörler
Feridun M. Emecen
Ali Akyıldız

yayın koordinatörü
Ali Karabacak

grafik tasarım
Coşkun Yıldırım Türk

kapak tasarımı
Ümit Ünal

basım tarihi
2025

ISBN 978-605-9437-64-6

basım yeri
TDV Yayın Matbaacılık
TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Cadde, No: 11
Yenimahalle / Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 (pbx) Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 48058

Emecen, Feridun M. (ed.)
Osmanlı İstanbulu-X / Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız (ed.). - İstanbul : İstanbul 29
Mayıs Üniversitesi, 2025.
536 s. ; fot. ; 23,5 cm.
ISBN 978-605-9437-64-6
1. İstanbul (Türkiye)_Tarihçe 2. Osmanlı İmparatorluğu_Tarihçe
956.21 DC 20

İçindekiler

7	SUNUŞ • MUSTAFA SİNANOĞLU, REKTÖR
9	TAKDİM • FERİDUN M. EMECEN – ALİ AKYILDIZ
11	YUNUS EMRE AYDIN <i>Rus Oryantalist İ. N. ve Onun Osmanlı İstanbulu'nda Ramazan ve Ramazan Bayramı Hakkındaki Notları</i>
21	AHMAD GULİYEV <i>Reception, Display, and Representation: Exotic Animals in Early Modern Istanbul</i>
33	ALİ AKYILDIZ <i>30 Eylül 1913'te İstanbul'da Meydana Gelen Ölümcül Seller</i>
47	OĞUZ SATIR <i>Kaza mı, Sabotaj mı? 1917 Haydarpaşa İnfilâkı</i>
79	MEHMET DEMİRTAŞ <i>1189 (1775-1776) Tarihli Bir Narh Defterine Göre Sarayın Bir Senelik Mutfak Harcamaları</i>
93	MEHMET DEMİRYÜREK <i>Nizâm-ı Cedid İstanbulu'nda Sultan ve Kahve: “Bahaya Satılmasına Rızam Yoktur” (1789-1806)</i>
115	HASAN ALİ ÇAKMAK <i>II. Abdülhamid'in İkbalî Behice Hanımefendi'nin İstanbul'da Yalnız Yaşama Emeli ve İttihatçılarla Amansız Mücadelesi (1909-1914)</i>
133	GALİP ÇAĞ <i>Klasik Çağın Sonunda Bir Toplu Taşıma Sorunu: Üsküdar- İstanbul Kayık Taşımacılığında Aksaklıklar ve Devlet Müdahalesi (1564-1596)</i>
143	LEVENT DÜZCÜ <i>Şirket-i Hayriye Vapurlarında Yolcular</i>
181	ONNİK JAMGOCYAN <i>Le Tarif Douanier Russo-Turc De 1782</i>

- 225 NEJLA DOĞAN
Üsküdar Mahkemesinde Vakıf Oluşturma Pratiği: Şer'iyye Sicilleri Işığında Bir İnceleme
- 243 AYHAN PALA
Osmanlı İstanbulu'nda Müslümanların Gayrimüslimlerle Evlenmeleri
- 253 NİLAY ÖZLÜ KARACA
Birinci Dünya Harbi'nde Medine'den İstanbul'a Getirilen Kutsal Emanetler ve Uluslararası Yankıları
- 267 ERGÜN HASANOĞLU
İstanbul Bulgar Kapıkethüdahğı (1879-1909)
- 291 ÖZDE ÇELİKTEMEL
Osmanlı İstanbulu'nda Savaş ve Sinema
- 305 SEMA KÜÇÜKALIOĞLU ÖZKILIÇ
Osmanlı Deniz Taşımacılığında Bir Islah Çabası Olarak Şirketleşme Meselesi
- 347 SADIK MÜFİT BİLGE
Osmanlı İstanbulu'nda Ev ve Mutfak Eşyası Üreten ve İşleyen Üç Esnaf Grubu (Bakırcı, Kazancı, Kalaycı Esnafı)
- 381 İLHAMİ YURDAKUL
Üsküdar ve Kadıköy Su Şirketinin İmtiyaz Sahasına Göksu Bendi İçme Suyunun Dağıtımı (1894-1904)
- 407 SEVVAS E. TSILENIS
Aslen İstanbullu Bir Yunan Sefirinin Anılarında Osmanlı Başkentinde Sosyal ve Kültürel Hayat (1869-1871)
- 425 YÜKSEL KAŞTAN
Bazı Alman Gazeteleri ve Almanca Eserlerde İstanbul Algısı (1881-1922)
- 465 VURAL GENÇ
Osmanlı Payitahtında Bir Safevi Rehinesi: Haydar Mirza
- 497 HAVVA ÖNALAN
İstanbul'dan Lizbon'a: Sultan III. Ahmed'in Rüyası ve sair Hadiseler Üzerine Havadisler
- 505 KÜBRA FETTAHOĞLU
İstanbul Basımında Siyasi Anlatı Aracı Olarak Astronomi İmgeleri

Osmanlı İstanbul’nda Müslümanların Gayrimüslimlerle Evlenmeleri

Ayhan Pala

Gazi Üniversitesi

Bilindiği gibi, İslâm hukukuna göre Müslüman erkeklerin ehl-i kitab gayrimüslimlerle evlenmeleri caizdir. Buna mukabil Müslüman kadınların gayrimüslimlerle evlenmelerine ruhsat verilmez. İslâm hukukunun bu hükümleri Osmanlı Devleti’nde de cari olmuştur.

Osmanlı’nın Avrupa ile yakın temasının arttığı son asırlarda İslâm hukukunun bu evlenme yasağının yabancı ülkelerde evlenme suretiyle delinmeye başlandığını görüyoruz. Tebliğimizde bu yolu açan ilk isimler üzerinde bilgi vermeye çalışacağız. Başlıca kaynağımız bu örneklerin bir kısmını tanıyan Münevver Ayaşlı’nın hatıralarıdır. Tebliğimizde çeşitli devirlerde Osmanlı Devleti’nin savaştığı devletlerde esir olarak bulunan Müslüman kadınlardan gayrimüslimlerle evlenmek zorunda kalanlar söz konusu edilmeyecektir. Bu konuda bir misal vermekle iktifa ediyoruz. Ceneviz Cumhuriyeti hizmetinde amiral Vikont Cicala, Dalmaçya’da Nova kalesinin Türk dizdârının kızını esir alıp tanassur ettirerek onunla evlenmiştir. Sadrazam Cığalazâde Yûsuf Sinân Paşa (Messina, 1542 veya 1549) bu izdivacdan doğmuştur. Asıl adı Don Scipione olan Sinan Paşa 1561

yılında Cerbe muhârebesinde Kapdân-ı Derya Piyale Paşa tarafından esir edilerek Enderun'da yetiştirilmiştir.¹

Yabancı işgaline uğramış Osmanlı ülkelerinde işgalcilere yaşanan kadınlar hakkında bazı kayıtlar bulunmaktadır. Meselâ Mısır Fransız işgaline uğradığında El-Azbakiyye Parkı'nda kamu alanında cinsiyetlerin karışması, kadınların başörtüsünü çıkarıp Fransız tarzında giyinmeleri ve Mısırlı kadınların halka açık yerlerde içki içmek, dans etmek ve gülmek gibi zevkler arayarak Fransız meslektaşlarını taklit etmeleri görülmüştür. Dönemin şahidi Abdurrahman el-Cabarti, Napolyon'un Fransızları Müslüman nüfusa yakın göstermek için Fransız askerleri ile Mısırlı hatırı sayılır kadınlar arasında evlilikleri teşvik ettiğini ve bu kadınlardan bazılarının Hristiyanlığa geçtiğini belirtir.²

Osmanlı sefir-i kebirlerinden Sadullah Paşa'nın oğlu Nusret Sadullah'ın hanımı olan Münevver Ayaşlı Osmanlının son devri ve Cumhuriyetin ilk devrinin pek çok simasını tanımış, hatıralarında bu kişiler hakkında başka kaynaklarda bulunmayan bilgiler vermiştir. Suriye ve Lübnan'da Cemal Paşa ve ailesi ile yakınlığı ona Ermeni Tehciri gibi pek çok hadisenin iç yüzünü yakından öğrenme imkânını vermiştir.

Ayaşlı'nın yazdığına göre, Sultan II. Abdülhamid zamanında, Osmanlı ordusuna silah almak üzere Almanya'ya gönderilen heyete dahil olan Hayri Bey, bu vazifesinden sonra memlekete dönmüyor, Almanya'da kalıyor ve bir Alman kızı ile evleniyor. İki çocuğu oluyor, biri kız, biri erkek. Hayri Bey Alman hanımı ile Stuttgart'ta oldukça rahat ve mesut bir hayatı yaşıyor. Ancak bu durum karısı vefat edene kadar sürüyor. Hanımı ölünce artık büyümüş olan çocukları evden ve kendisinden ayrılıyorlar. Bundan sonra bu çocuklar Türklere de bucak bucak kaçıyorlar, halis Alman'dan daha Alman olmaya gayret ediyorlar. Ve Hayri Bey'in kızı bir Alman polisi ile evleniyor. Ayaşlı, Stuttgart'ta bulunduğu müddet içinde Hayri Bey'in çocuklarını ken-

.....

1 Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar: Türkiye (1074-1990)*, Cilt: 2, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2005 (3. bs.)), s. 603.

2 Wael Abu-Uksa, *Freedom in the Arab World: Concepts and Ideologies in Arabic Thought in the Nineteenth Century*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2016), p. 33.

disinin ve Stuttgart'ta bulunan Türk talebelerin hiçbirinin görmediklerini yazıyor.³

Münevver Ayaşlı bu konuda başka bir misal olarak, meşhur gazeteci, İkdam gazetesi sahibi Ahmed Cevdet Bey'in büyük kızı Ceyda Hanım'ın Rus Prensi Obelinski ile evliliğini anlatmaktadır. Bundan sonra Prenses Obelinska olarak tanınmış olan Ceyda Hanım'ın annesi de Rus imiş.

Ayaşlı'nın bahsettiği bir diğer gayrimüslimle evlenme hadisesi Mustafa Kemal'in yaveri Cevat Abbas Bey'in baldızı Namiye Hanım'a dairdir. Namiye Hanım'ın kocası, Ankara'daki Rus Sefareti'nde kâtip bir Azerbaycanlı Rus komünistiymiş. Münevver Hanım'ın ağabeyi, Rusya'dan döndükten sonra Ceyda Obelinska ile Namiye Hanım'ı adaya çaya davet etmiş. Ayaşlı'nın verdiği bilgiye göre, Namiye Hanım Rus kültürüne iyice adapte olmuştu. Rus Sefareti'nde kendi evi gibi davranıyordu; gülüyor, yiyip içiyor, Ruslarla şakalaşıyordu. Namiye Hanım tahsilini Almanya'da yapmıştı.⁴

Ayaşlı'nın verdiği bilgiye göre, şair Abdülhak Hâmid Bey, Maçka Palas'ın bodrumunda, yeni vefat etmiş olan oğlu, sefaret kâtibi, Hüseyin Bey'in İngiliz hanımı ve iki kızı ile beraber oturuyordu. Abdülhak Hamid Bey'in bu iki torunu da Hristiyan isimleri taşıyorlardı. Abdülhak Hamid'in, Âdile dediği de büyük kızın adı Cynthia, küçük kızın adı da Ivonnev idi. Ayaşlı, "*Abdülhak Hamid Bey'in bu İngiliz gelini ve iki torunu, bir müddet sonra İngiltere'ye gittiler. Ivonne'un zengin ve asil bir Fransız ile evlenmiş olduğunu duyduk. Büyük kız Cynthia'nın ise pek sefil ve perişan bir hayat sürdüğünü işitiyorduk*" demektedir.⁵

Cynthia'dan, büyükbabası Abdülhak Hâmid'in vefatında, büyük üvey annesi Lüsyen Hanım'a yazdığı bir mektubu Lüsyen Hanım Münevver Hanım'a göstermiş. Ayaşlı'nın nakline göre, pek hazin bu mektupta yolunu şaşırmış ve nedamet içinde bir insanın feryadı

.....

3 Münevver Ayaşlı, *Geniş Ufuklara ve Yabancı İklimlere Doğru*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2016 (2. bs.)), s. 96-97.

4 Ayaşlı, *Geniş Ufuklara*, s. 131-131.

5 Münevver Ayaşlı, *İşittiklerim, Gördüklerim, Bildiklerim*, (İstanbul: Güryay Matbaacılık, 1973), s. 41.

varmış. Lüsyen'e yazdığı bu mektupta Cynthia: “*Değil mi? Değil mi? Büyükbabamı seninle benden başka kimse anlamadı. Onu seninle benden başka kimse sevmeydi*” diyormuş.⁶

Abdülhak Hâmid'in hanımı Lüsyen'in durumu da, burada ele aldığımız çerçevede olmasa da II. Mahmud'un reformları ve Tanzimat devrinin yeni zihniyeti ile “gâvura bundan sonra gâvur denmeyecek” anlayışının evlenme konusunda bir tezahürü olarak zikredilebilir. Abdülhak Hâmid, şair Feylesof Rıza Tevfik Bey ve Ubeydullah Efendi'nin ısrarı üzerine Lüsyen Hanımla Bebek'te evleniyor ve nikâhlarını da Ubeydullah Efendi kısıyor. Ancak bir müddet sonra Lüsyen Hanım kocası Hâmid'in rızasıyla İtalyan ve Venedik aristokrasisinin tanınmış isimlerinden Kont Soranzo ile evleniyor ve İtalya'ya gidiyor. Bu hadiseyi Ayaşlı'ya anlatan Lüsyen Hanım, Hâmid ile büyük ve derin aşkının tamamıyla manevî, ruhî yani platonik bir aşk olduğunu ve buna da en büyük delil olarak, Lüsyen'in Müslüman isminin Betül olduğunu, kendisinin bilhassa bu ismi taktığını zira Betül'ün mânâsının Bakire - Vierge olduğunu ileri sürüyor. Lüsyen Hanım'ın iddiasına göre Hâmid uzun müddetten beri onu evlendirmeyi düşünüyor, lâkin kimseleri beğenmiyormuş. Nihayet, Soranzo'yu görüp, beğenmiş ve onunla evlenmesine razı olmuş. Lüsyen Hanımla Kont Soranzo'nun Katolik, nikâhları “Dame de Sion” mektebinin kilisesinde olmuş.⁷

II. Abdülhamid devrinde Tophane Müşiri ve Mekâtib-i Askeriye Nâzırı olan Zeki Paşa'nın (1849-1914) kızlarından Seniyye Örs (Veit) (ölm. 1971) ikinci evliliğini Alman generali Georg Veit ile, küçük kızı Saâdet Haeberli ise İsviçreli Dr. Ernst Haeberli ile yapmıştı.⁸

Yazar Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım* adlı kitabında Paris'te Sadrazam Kâmil Paşa'nın (Kıbrıslı Mehmed Kâmil Paşa, 1832-1913) kızı ile karşılaşmasını şöyle anlatmaktadır: “*Paris'te üniversite yakınında seyyar satıcıların ucuza öteberi sattıkları pis ve karanlık bir sokaktan geçerken birden önümde üç-beş yaşlarında iki kız çocuğu belir-*

.....

6 Ayaşlı, *İşittiklerim*, s. 44.

7 Ayaşlı, *İşittiklerim*, s. 51-53.

8 Öztuna, s. 916.

di. Koşuşuyor ve birbirleriyle yüksek sesle Türkçe konuşuyorlardı. Cıvılcıvıldılar. Sarışın, pembe yüzlü, sevimli çocuklardı. Fakat, üstleri, başları kirliydi. Paris'in bu pis sokağında Türkçe konuşan bu güzel çocuklar merakımı çekti. İkisini de kollarından yakaladım, kim olduklarını sordum.

- Türküz, dediler.

- Burada ne arıyorsunuz?

Yandaki yarı meyhane, pis bir kahvehaneyi göstererek,

- Biz burada otururuz, dediler.

- Anneniz yok mu?

- Var, o da burada oturur.

Çocukları alıp kahvehaneye girdim. Her tarafından kir akan pis, küçük ve karanlık bir yerdi, içerde kimse yoktu. Çocuklar ellerimi bırakıp koştular. Kirli bir perde ile örtülü arka merdivenden yukarı çıktılar. Bağırarak annelerini çağırdılar. Biraz sonra üzerinde kirli bir entari, omuzlarında, siyah ve yağlı bir şal, bir kadın göründü. Saçları dağınık, yüzü yorgundu. Merdivenden, merakla, etrafına bakınarak indi. Sinemalarda düşkün kadınlar görürsünüz, yüzünün hatları gergindir. Gözleri şiştir. Giyimi bir acayıptir. Her tarafından sefalet akar, bir felâketin örneği gibidir. İşte bu kadın, onlardan biriydi. Cildini örten siyah kirin altında siyah gözleri, ince ve güzel bir yüzü vardı. Yorgun ve bezgin bakıyordu. 35 yaşlarında ya var, ya yok... Yanına yaklaşıncı sordum:

- Bu çocukların anası siz misiniz?

- Evet, benim.

- Türk müsünüz?

- Türküm ve İstanbulluyum.

- O halde kimsiniz, nesisiniz? Buraya nasıl düştünüz?

Kirli kanapelerden birine oturdum, yüzüne düşen kirli saçlarını eliyle arkaya attı, omuzundaki yağlı şalı düzeltti, sonra anlatmaya başladı. Sesi kederli ve yorgundu. Memleketin kaderini yıllarca elinde tutan ünlü Sadrazam Kâmil Paşa'nın kızıydı. Sarayda ve konaklarda bolluk içinde büyümüştü. Güzeldi. Ailesinin en sevimli kızıydı. Evlenmişti, iki de çocuğu vardı. Fakat günün birinde evin aşçısı, bir Ermeni gencini sevmişti. Bu gizli aşk onu maceralara sürüklemişti. Kendisinin ve ailesinin mücevherlerini alarak sevgilisiyle birlikte Avrupa'ya kaçmıştı. Birkaç yıl Avrupa'nın eğlence şehirlerinde mutlu bir hayat yaşamıştı. Fakat paraları suyunu çekince sevgilisi ortadan kaybolmuştu. Kendisi Avrupa'da iki

çocuğuyla, sokak ortasında parasız ve kimsesiz kalıvermişti. İşte şimdi bu meyhaneye benziyen kahvehaneye sığınmıştı. Burada garsonluk yapıyor, yeyip içiyor, kahvenin üstündeki bir odada yatıyordu. Çıktık, çocuklarıyla birlikte yattığı odayı gördük. Çarşafklar kirden simsiyahtı. Oda dağınık ve perişandı. Yatak, kırık dökük eski bir karyolaydı. Sevgilisinin nerede olduğunu bilmiyordu. Ailesine dönmeye de yüzü yoktu.”⁹

Zekeriya Sertel bu hadisenin ikinci safhasını da öyle anlatmaktadır: “Ben bu kadının hikâyesini «Tasviri Efkar»a yazdım. Bir hafta sonra eski kocasından bir telgraf geldi. Çocuklarını almak üzere Paris’e hareket ettiğini bildiriyordu. Paris’e gelince bana telefon etti, geldi. Eski bir devlet memuruydu. Temiz giyinmiş, başından geçen macerayı unutmuş, kendine yeni bir hayat kurmuştu. Fakat çocukların hikâyesini okuyunca dayanamamış, onları almaya gelmişti. Kendisini alıp karısına ve çocuklarına götürdüm. Buluşma sahnesi görülecek birşeydi. Adamcağız ne yapacağını şaşırmıştı. Yavrularını göğsüne bastırıp ağlıyordu. Karısı gözyaşları içinde hem utanıyor hem sevincini saklayamıyordu. Sarılıp öpüştüler. Barışıp anlaştılar. İki gün sonra da mutlu, sevinç ve neşe içinde, İstanbul’a döndüler.”¹⁰

Gayrimüslimlerle evlenen Müslüman kadınlara bir misal de şair İhsan Raif’tir. Köse Mehmed Raif Paşa’nın kızı olarak 1877 senesinde dünyaya gelen İhsan Raif, valilik gibi üst kademe görevler üstlenmiş babasının özeni ile iyi bir eğitim görmüş, edebiyat ile hep içli dışlı olmuştur. Yazar Şahabeddin Süleyman ile yaptığı üçüncü evliliğinden sonra dördüncü ve son evliliğini Şahabeddin Beyin ölümünün ardından bir Fransız ile yapmıştır. İhsan Raif Hanım 1926 yılında 49 yaşında ölmüştür.

Türkiye’nin ilk kadın doktoru olarak tanınan Safiye Ali 1921 yılında diplomasını aldıktan sonra Almanya’ya gitmiş ve orada Dr. Ferdinand Krekeler ile evlenmiştir. Bu zat sonra Müslüman olarak Ferdi Ali adını almıştır.¹¹

.....

9 Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1977), s. 50.

10 Sertel, s. 50-51.

11 Huriye Emen, “Hatice Safiye Ali (1894-1952)”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hatice-safiye-ali-1894-1952/>

Sabiha ve Zekeriya Sertel'in evlilikleri de bahsettiğimiz yeni iklime bir örnektir. İlk defa Müslüman bir erkek ile zahiren Müslüman aslen Yahudi yani Sabetayist bir kız evlenmektedir. Aslında Müslüman erkeklerin Yahudi kızlarla evlenmesine bir mâni yoktur. Ancak devrin zihniyeti Müslümanlarla Sabetayistlerin evlenmesini kabul etmemektedir.

Zekeriya Sertel hatıralarında bu evlenme hadisesinin siyasî bir mahiyet kazanmasını şöyle anlatmaktadır:

“Benim bir «Dönme» kızıyla evlenmek üzere bulunduğumu «İttihat ve Terakki» genel merkez komitesine duyurmuşlar. Birgün bu komitenin ünlü üyesi sayılan Doktor Nâzım beni çağırdı. Tebrik etti. Yaptığım işin önemini bilip bilmediğimi sordu,

- Sen belki farkında değilsin, dedi, fakat yüz-yıllardan beri birbirine yan bakan iki toplumun birleşip kaynaşmasına yol açıyorsun. Dönme-lik kastına ölüm yumruğu indiriyorsun. Biz bu olayı gereği gibi değerlendirmeli ve Türklerle «Dönme»lerin birleşmesini bu vesile ile kutlamalıyız. Bunu millî ve tarihî bir olay gibi değerlendirmek gerek. Şaşırdım.

- Yâni ne yapalım, efendim, dedim.

- Yâni, nikâhınızı biz kıyacağız. İşi gazetelere duyuracağız. Bu nikâhı bir aile olayından çıkarıp millî olay hâline getireceğiz.

Nikâhımız Şehzadebaşında Suphi Paşa Konağında yapıldı. O vakit yalnız dinî nikâh yapıldı. Nikâhı bir hoca kıyardı. Nikâh sırasında dahi kızla erkek yanyana gelemeydi. Nikâh için iki taraf kendilerine birer vekil seçerlerdi. Bizim nikâhımızda kız tarafın vekili zamanın başbakanı ve «İttihat ve Terakki»nin en nüfuzlu adamı Talât Paşa idi. Benim vekilliğimi de Atatürk'ün dışişleri bakanlığını yapan Tevfik Rüşdü Araş üzerine almıştı, «İttihat ve Terakki»nin belli-başlı kodamanları da nikâhta hazır bulunuyordu. Kız harem dairesinde, ben erkeklerin yanındaydım. Talât Paşa gülerek ve şakalaşarak,

- Biz kızımızı bedava vermeyiz, bin lira isteriz, dedi. O vakit nikâh için böyle bir ağırlık (para) vaad etmek âdetti. Bana sordular, «Kız tarafı bin lira istiyor ne dersin?». O dakikada cebimde 10 lira bile yoktu. Bütün nikâh masrafını İttihatçılar görmüşlerdi. Bol keseden «Veririm» dedim, imam duasını okudu. Bizleri tebrik ettiler. Lokumlar yendi, resmen

nikâhlanmış olduk. Ertesi gün bütün gazeteler bu haberi önemle verdiler. O günden sonra da bizim evlenmemiz «Dönme» toplumu arasında bir örnek oldu. Arkamızdan kız-erkek Türklerle evlenenler çoğaldı. Ve böylece dönmelik kastı yıkılıp tarihe karıştı.»¹²

Osmanlı modernleşmesi ile evlenmeler konusunda oluşan bu anlayış Cumhuriyet devrinde yeni Medeni Kanun'un kabulü ile yaygınlaşmaya başlamış, evliliklerde din farkı gözetilmesinden vaz geçilmiştir. Bu konuda artık çok sayıda örnek görülmektedir. Meselâ ilk Türk kadın ressam ve heykeltıraşlarından, yazar Melek Celal (Sofu) (1896-1976) bunlardan biridir. Melek Celâl Tepedelenliler ailesinin bir mensubu olarak 1896 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Miralay Ziya Bey idi. İnas Sanayi-i Nefise Mektebi'nde Nazmi Ziya Bey'in atölyesinde çalışmıştı. Ailesinin desteği ile Paris'e gidip bir süre Julian Akademisi'nde resim eğitimi alan Melek Celâl 14 Ekim 1918'de avukat Kıbrıslı Celal Sofu Bey ile evlenmiştir. 1946 yılında ilk eşini kaybeden Melek Hanım ikinci evliliğini Alman Doktor Lampe ile yapmış ve Münih'e taşınmış ve 5 Eylül 1976'da Münih'te ölmüştür.¹³

Bir diğer misal Aliye Berger (1903 - 1974)'dir. Türk gravür ve grafik sanatçısı Aliye Berger 1903'te İstanbul'da doğdu. Babası Şakir Paşa, amcası sadrazam Cevad Paşa'dır. Notre-Dame de Sion'a girdi. Okulu Birinci Dünya savaşında kapanınca, öğrenimini bir başka özel Fransız okulunda tamamladı. Resim ve piyano dersleri aldı. Tanınmış virtüöz ve eğitimci Karl Berger'le tanışıp uzun yıllar birlikte yaşadıktan sonra evlendi.

Süreyya Ağaoğlu da 1950'li yılların başında, Alman hukukçu Werner Taschenbreker ile evlenmiş, bu evlilik 1960'lı yıllarda son bulmuştur.

Evlenme hakkında bu misallerden başka devrin zihniyetindeki değişmeye paralel olarak Türk-İslâm kültüründen kopanlar da görülmeye başlanmıştır. Bu konuda akla gelen ilk misaller, Amerika'ya giderek protestan papazı olan Tefik Fikret'in oğlu Halûk ve Dame

.....

¹² Sertel, s. 60-61.

¹³ Ayaşlı, *Geniş Ufuklara*, s. 100; Melek Celâl Sofu, https://tr.wikipedia.org/wiki/Melek_Celal_Sofu

de Sion'u bitirdikten sonra Cezayir'de bir manastıra girip rahibe olan Cevdet Paşa'nın torunu İsmet Faik'tir.

Netice olarak Osmanlı Devleti'nin dünya siyaset sahnesinde gücünün zayıflaması, Batılılaşma gayretleri, Avrupa ile temasın artması, seküler hayat tarzının gelişmeye başlaması ve son olarak Avrupa hukukunun benimsenmesi ile Müslüman kadınların gayrimüslim erkeklerle evlenmesi vakalarının artmaya başladığını söyleyebiliriz.

